

Kapya atu ba Pol hato hi Galesia Abô môn

Pol hato abô êntêk hi hadên avômalô êvhavîj takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô havîj thêlô ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi bên hadên thêlô ba intu êvhavîj Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bên anên ma minj nê Israêl ami ma nê lon buyan.

Havên yam ma nê Israêl doho êlêm ma enan hadên thêlô ek nebalon Mose anên abô balabun lon lôk nenjothe inîj kupik êtôm nê Israêl ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma. Pol halanô abô êj, ma hato kapya êntêk nena nê takatu ba êvhavîj Yisu Kilisi ma Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Ma nê takatu ba esopa balabun iyom minj hatôm nimbitak thêthôn ami.

Hato hadên 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avômalô la minj elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk minj anyôla hêv ku êntêk hadên ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbên thai da êv ku êntêk hadên ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi lin hêk nâma.

² Ya lôk aiyan thêlô aêv kapya êntêk hadên môlô avômalô ôdôn takatu ba ôêvhavîj ômô malak lôn nenanena anên plovins Galesia.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi nênem inîj wapôm lôk labali êndên môlô.

⁴ * Alalôaniñ Kamik Wapômbên anêñ lahaviñ ba Kilisi hêv yanida ek nê m alalô sa ek nê m kambom vê lôk epole kambom bôlôn êntêk anêñ yak takatu ba havalon alalô lon vê.

⁵ Aên ba nambô Kamik Wapômbên anêñ athên lôkmanjin êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn!

Abô Mavi ma donjom iyom

⁶ Ya kapôlôn hason kambom nena kethen oyan ma môlô ôvôlin dômim hadên ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anêñ wapôm ma lêk môlô osopa abô yanda.

⁷ * Ma donjom abô êñ ma min Wapômbên anêñ abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduin Kilisi anêñ Abô Mavi.

⁸ * Odañô! Yêlôda anan abô yanda mena añela la anêñ malak len hanan abô yanda hadên môlô ba min hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anan hadên môlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

⁹ Bôk yêlô anan hadên môlô yôv ma lêk yahanan hathak lonbô. Anyô late hanan Abô Mavi hadên môlô ba min hatôm atu ba bôk owa anêñ yêlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

¹⁰ * Ba yahanan abô êñ ek yandôk avômalô lenjin lôk Wapômbên la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahanan abô êñ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êñ ma ya min Kilisi anêñ anyô ku te ami.

Pol hanan anêñ ku lavôn

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1Te 2:4

11-12 *Aiyaŋ thêlô, yalenhaviŋ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanan hadêŋ môlô, êŋ ma Yisu Kilisi da hik thô hadêŋ ya. Ma min anyôla hanan mena yahawa hêk anyôla anêŋ auk lôk min anyôla hadôŋ ya hathak abô êŋ ami. Milôk.

13 *Môlô bôk olanô hathak yenan bôk lo lon sêbôk ba yahasopa Islael iniŋ abô balabuŋ, ba yahêv vovan bêŋ hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ ba yahabuliŋ i.

14 *Ma ya lôklokwan ek yasopa bumalô iniŋ bôk lo lon ba yahatitiŋ Mose anêŋ balabuŋ aleba yenan auk hamôŋ ek apenena muk Islael vi iniŋ.

15-17 *Ma don̄tom Wapômbêŋ da hadum ba hik nakaduŋ thô hadêŋ ya ek yanan Abô Mavi esak nakaduŋ bêŋ êndêŋ avômalô lon buyan. Sêbôk ba yahamiŋ wakatik kapô denan, ma bôk habi ban hayô hêk ya lôk halam ya yôv hathak anêŋ wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak lonbô. Min yahanan hik anyôla liŋ lôk yaha Jelusalem ek yangê aposel takatu ba ibitak êmôŋ ek ya ami.

18 *Sondabêŋ lokwanlô hale ba hi, êŋ ma yaha daku Jelusalem ek yanan abô imbiŋ Pita. Ma yahamô haviŋ yani hatôm wak laumiŋ ba labahen̄vi.

19 Ma don̄tom min yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yan molok.

20 Ba intu abô êntêk ba yahato hadêŋ môlô, ma yahanan abô avanôŋ hamiŋ Wapômbêŋ ma. Ma min abôyan ami.

* 1:11-12: Mat 16:17

* 1:13: Ap 8:3

* 1:14: Ap 22:3

* 1:15-17: Ais 49:1; Gal 2:7

* 1:18: Ap 9:26-27

21 *Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia.

22 Ma avômalô ôdôn takatu ba êvhavin̄ Yisu Kilisi êmô Judia êthôn̄ ya palin̄.

23 Thêlô elan̄ô abô takatu ba avômalô vi enan̄ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpên̄ hêv vovan̄ hadên̄ alalô ba habulin̄ abô êvhavin̄. Ma don̄tom lêk hanan̄ abô ên̄ bên̄.”

24 Ma avômalô takên̄ êyê yenan̄ ku ba êbô Wapômbên̄ anên̄ athên̄.

2

Aposel êlôk hathak Pol anên̄ ku

1-2 *Sondabên̄ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbên̄ min̄ hik anên̄ lahavin̄ thô ek yana Jêusalem. Aên̄ ba yahavôha daku hathak lon̄bô. Ma Banabas hi havin̄ ya ma yahawa Titi havin̄. Ma yahalam avômalô êvhavin̄ inin̄ nê bên̄bên̄ ba yêlô amô unyak kapô ma yahanan̄ yenan̄ ku lavôn̄ hathak Wapômbên̄ anên̄ Abô Mavi atu ba yahêv hadên̄ avômalô lon̄ buyan̄ ek yêlô sapên̄ kapôlôn̄in̄ don̄tom ek ku ên̄ injik anôn̄.

3 Nê bên̄bên̄ takên̄ elan̄ô yenan̄ abô ba len̄in̄mavi hathak ma min̄ enan̄ nena yêlô nan̄gothe Titi anyô Glik atu anên̄ kupik ami.

4 *Ku ên̄ anên̄ ôdôn̄ nena sêbôk ba aiyan̄ doho atu ba esopa abô yan̄da ivun̄ inin̄ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôanin̄ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabun̄ nen̄gothe kupik min̄ havalon̄ alalô lon̄ hathak lon̄bô ami. Yakô inin̄ auk

* 1:21: Ap 9:30 * 2:1-2: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13

êṇ embalon alalô lon ba namô balabun vibin esak lonbô.

⁵ Ma yêlô min alôk hathak nê êṇ inin auk nengothe Titi anêṇ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êṇ anêṇ anôṇ injik imin môle.

⁶ Ma don̄tom nê bēṇbēṇ takēṇ min eyabin yenan auk ami. Môleḏa obam thêlô nena nê bēṇbēṇ ma don̄tom Wapômbēṇ min hayê nôm̄kama takatu ba hêk lon yain ami. Aêṇ ba yada yenan auk nena thêlô ma nê bēṇbēṇ, êṇ ma nôm oyan.

⁷ *Nê bēṇbēṇ takēṇ êyê nena Wapômbēṇ bôk hêv ku yanan anêṇ Abô Mavi bēṇ êndēṇ avômalô lon buyan hatôm hêv ku hadēṇ Pita ek enan êndēṇ avômalô Israel.

⁸ Wapômbēṇ hêv lôklokwan êṇ hadēṇ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israel malêvôn. Ma hêv lôklokwan hadēṇ ya aêṇ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô lon buyan malêvôn.

⁹ Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba môle ôyê hatôm nê bēṇbēṇ, thêlô takēṇ êyê nena Wapômbēṇ hêv anêṇ wapôm ek yandum ku êṇ imbin. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm inin iviyan ek nandum ku êmô avômalô lon buyan malêvôn ma thêlôḏa nindum ku nêṇmô avômalô Israel malêvôn.

¹⁰ *Ma thêlô êv abô don̄tom iyom hadēṇ yai ek nanêṇ avômalô sawa takatu ba êvhavin sa. Ku êṇ bôk halin ya bô ba hapôvin ya ek yandum.

Pol hanan Pita anêṇ kambom bēṇ

* **2:7:** Ap 22:21 * **2:10:** Ap 11:29-30

11 Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathanj yani nena,

12 **“O ma anyô hothak hoanj nô m havinj avômalô loj buyanj takatu ba minj enjgothe ininj kupik ami ma êvhavinj Yisu Kilisi. Ma donjom Jems anêj nê ku takatu ba evalonj auk nenjgothe kupik loj êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôlinj dô mim ek avômalô loj buyanj takêj.*

13 Ma anê m auk lôkbanj êj havôv avômalô êvhavinj vi anêj Isiael aleba havôv Banabas havinj.”

14 Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anêj lojôndê ba evenj mayaliv, êj ma yahaminj piklêvônj ma yahananj Pita bêj nena, “O ma anyô Isiael te ma donjom lêk hôyô loj êntêk mônj ma hotak avômalô Isiael ininj kobom ba hoanj nô m mayaliv havinj avômalô loj buyanj. Ma donjom lêk huik auk êj lilinj ba hudum ek osopa Mose anêj balabunj esak lojbô ba hôpôlik hathak avômalô loj buyanj takêj. Aisê, hudum ek ôpôvinj avômalô loj buyanj ek ne-sopa Mose anêj abô balabunj e?”

Ôpatu ba hêvhavinj Yisu ma anyô thêthônj

15 Yêlôaninj wakatik lo wakamik ma avômalô Isiael ba yêlô ma minj abitak anêj avômalô loj buyanj takatu ba elam nena nê daluk ami.

16 *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhavinj Yisu Kilisi, ma Wapômbênj halam yani nena anyô thêthônj. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêj abô balabunj, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthônj hatôm avômalô loj buyanj hathak ale kapôlônjinj

* 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11

lilin ba aêvhavin Yisu Kilisi. Ma min hathak abô balabun ami ek malê nena abô balabun min hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôn ami.

¹⁷ Ma don̄tom anyôla hanan nena balabun ma nôm oyan ma êvhavin iyom intu nôm anôn ba hadum mayaliv, ên ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anên alañ. Ên ma auk lokban anôn!

¹⁸ Yahavôlin yadômin ek abô balabun ma don̄tom haven yam ma yahik auk ên lilin ba yahayê nena balabun ma lêk nômbên ba yahasopa. Ên ma hik thô nena ya ma anyô yahabulin abô balabun.

¹⁹ Lôk abô balabun ên hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbin Wapômbên.

²⁰ *Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalañsin. Yada ma min yahamô lôkmala hathak lonbô ami. Ma don̄tom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôn. Lôkmala ên intu hamô yalenvin̄kupik hatôm yahêvhavin Wapômbên Nakadun, ôpatu ba lahavin ya ba hêv i ek nêma ya sa.

²¹ Avômalô doho enañ nena yahanan abôma hathak abô balabun lôk yahavôlin yadômin hadên Wapômbên anên wapôm. Ma don̄tom min yahadum aên ami. Abô balabun hadum ba alalô abitak thêthôn hêk Wapômbên ma, ên ma Kilisi anên n̄ama lêk habitak hatôm nôm oyan.

3

Kobom nasopa balabun lôk êvhavin

* 2:20: Gal 1:4

¹ Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêṅ môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwêṅ hamiṅ alovalaṅaṅsiṅ ba opalê intu halela môlônim auk?

² Yalenṅhaviṅ yandaṅô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabuṅ ba owa Lovak Mathenṅ? Mena olaṅô Abô Mavi lôk ôêvhaviṅ ba intu owa Lovak Mathenṅ êṅ?

³ Môlô molo e? Lovak Mathenṅ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviṅ yôv. Ma donṅtom môlô osoṅ nena miṅ ôyô unṅlôv ami denaṅ ba intu owa lôklokwaṅ hêk balabuṅ ek unṅwik ku êṅ daṅ siṅ e?

⁴ Aêṅ ba malaiṅ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviṅ êṅ ma nôm oyaṅ e? Yakô anôṅ êṅ la.

⁵ Môlô othak osopa abô balabuṅ ba intu Wapômbêṅ hêv Lovak Mathenṅ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôṅ e? Mi. Hêv hathak olaṅô Abô Mavi ba ôêvhaviṅ.

⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena, “Ablaham hêvhaviṅ Wapômbêṅ anêṅ abô ba intu halam yani nena anyô thêthônṅ.” *Môṅ Anôṅ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena ṅê takatu ba êvhaviṅ iyom intu Wapômbêṅ hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ *Wapômbêṅ anêṅ kapyā hanaṅ nena avômalô loṅ buyaṅ tem nêṅemimbiṅ ba Wapômbêṅ endam i nena ṅê thêthônṅ hatôm bôk hanaṅ Abô Mavi êṅ bêṅ hadêṅ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodônṅlodônṅ anêṅ loṅ buyaṅ tem neja mek mavi.” *Môṅ Anôṅ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviṅ ba intu Wapômbêṅ hadum mavi hadêṅ yani. Ma avômalô

* 3:8: Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16

takatu ba êvhaviŋ ma tem indum mavi êndêŋ i êtôm bôk hadum hadêŋ Ablaham.

10 *Avômalô takatu ba esoŋ nena esopa balabuŋ ma tem nimbitak thêthôŋ ênjêk Wapômbêŋ ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,
 “Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuŋ
 bute lôk miŋ esopa balabuŋ takatu ba bôk
 eto hêk kapyâ balabuŋ dedaŋ mavi ami
 ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv.” *Lo 27:26*

11 *Ma buyaŋ hanaŋ nena,
 “Avômalô takatu ba êvhaviŋ intu ibitak thêthôŋ ba
 tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*
 Aêŋ ba auk êntêk lêk habitak yaiŋ yôv nena abô
 balabuŋ miŋ hatôm indum ba avômalô nimbitak
 thêthôŋ ami. Milôk.

12 Ma bôk eto hathak abô balabuŋ nena,
 “Anyô hasopa abô balabuŋ sapêŋ,
 êŋ ma balabuŋ hadum ba ôpêŋ tem enja lôkmala.”
Wok Plis 18:5

Aêŋ ba êvhaviŋ miŋ hamô balabuŋ êŋ kapô ami.

13 *Lôk eto abô buyaŋ nena,
 “Wapômbêŋ tem imbuliŋ nê takatu ba êthôkwêŋ
 hamiŋ alovalaŋaŋsiŋ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêŋ habuliŋ Kilisi ba intu hêv alalô vuli
 hêk balabuŋ anêŋ vovaŋ

14 ek avômalô loŋ buyaŋ tem nênemimbiŋ Yisu
 Kilisi imbiŋ ba neja Lovak Mathen atu ba bôk
 habutiŋ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu
 ba Wapômbêŋ bôk hêv hadêŋ Ablaham lôk anêŋ
 nali.

* 3:10: Lo 27:26 * 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Lo 27:26; Lom 8:3

Wapômbêṅ anêṅ tabô lôk balabun

¹⁵ Aiyarṅ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniṅ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yarṅ imbiṅ e?

¹⁶ *Wapômbêṅ bôk havak abô haviṅ Ablaham lôk anêṅ su lukmuk yôv. Ma miṅ hanarṅ hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanarṅ hathak donṭom iyom. Su lukmuk êṅ intu Kilisi.

¹⁷ *Aêṅ ba Wapômbêṅ havak tabô haviṅ Ablaham. Ma sondabêṅ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabunṅ hayô. Ba intu balabunṅ atu ba havenṅ yam miṅ hatôm edabêṅ Wapômbêṅ anêṅ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviṅ Ablaham ba lôklokwanṅ ba miṅ hatôm nêṅ vê ami.

¹⁸ *Wapômbêṅ hêv anêṅ wapôm ba havak tabô ba hêv anêṅ lamavi hadêṅ Ablaham ma miṅ hêv hathak balabunṅ ami. Ba intu balabunṅ havatho lamavi êṅ loṅ, êṅ ma tem nêṅ tabô êṅ vê.

¹⁹ *Ma hêv balabunṅ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabunṅ halêm ek injik iniṅ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêṅ su lukmuk atu ba Wapômbêṅ havak abô hathak ek êlêm. Aṅela êv hadêṅ Mose ma Mose hi hêv hadêṅ avômalô.

²⁰ Mose hamiṅ malêvôṅ ek avômalô Israel ma Wapômbêṅ. Ma donṭom Wapômbêṅ ma donṭom iyom ma yanida intu havak abô haviṅ Ablaham, ma miṅ hêv hadêṅ anyôla yarṅ ba hi hêv ami.

²¹ *Abô balabunṅ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabunṅ hatôm nêṅ lôkmala, êṅ ma tem nambitak

* **3:16:** Stt 12:7; 13:15; 24:7

* **3:17:** Kis 12:40

* **3:18:** Lom 4:14

* **3:19:** Ap 7:38; Lom 5:20

* **3:21:** Lom 8:2-4

thêthôn esak balabun.

²² Ma donjom mi. Wapômbên anên abô hanan nena avômalô pik sapên idum kambom ba hatôm êmô koladôn te ek injik iniñ kambom thô endeba nede kapôlônñ liliñ ba nênmimbiñ Yisu Kilisi ek neja leññmavi sêbôk ba Wapômbên havak abô hathak.

²³ *Sêbôk ma alalô miñ aêvhaviñ ami ba intu abô balabun hatôm alañ ek injik Kilisi thô êndên alalô endeba nanênmimbiñ yani am.

²⁴ *Abô balabun ma hatôm kamik atu ba hayabiñ alalô ek nanênmimbiñ Kilisi endeba nambitak thêthôn am.

²⁵ Ma loñondê êvhaviñ lêk hayô yôv ba intu abô balabun miñ hayabiñ alalô hathak loñbô ami.

Nê êvhaviñ intu Wapômbên nali

²⁶⁻²⁷ *Môlô ôêvhaviñ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak donjom. Ba intu lêk ubitak Wapômbên nali.

²⁸ *Aên ba môlô ma lêk ôdôn te iyom. Ma miñ noson nena môlô ma nê Israêl mena nê Glik la ami. Lôk miñ noson nena môlô ma nê udum ku hamô alañ vibin mena môlô nê lôk alañsi mi ami. Ma miñ noson nena môlô anyô mena avi ami. Milôk.

²⁹ *Môlô ma Kilisi anên ba intu môlô ma Abrahâm anên limi takatu ba tem noja leññmavi takatu ba Wapômbên bôk havak abô yôv ek nênm êndên yani.

* **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Lom 10:4 * **3:26-27:** Jon 1:12; Lom 6:3

* **3:28:** Lom 10:12 * **3:29:** Lom 4:13

4

¹ Yenaŋ abô ma aêntêk. Okna te lambô anêŋ nômkama ma nakaduŋ anêŋ ma donjom tem miŋ enja ketheŋ ami. Yani ma alaŋ ma donjom okna denaŋ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alaŋ vibin vêmam.

² Yani hamô nê takatu ba eyabin yani vibin ma miŋ hatôm enja anêŋ nômkama sapêŋ ami endeba êyô waklavônŋ atu ba lambô hatak am.

³ *Ma yêlô Israêl ma aêŋ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuŋ havalonŋ lonŋ denaŋ

⁴ *endeba Wapômbêŋ etak anêŋ waklavônŋ atu ba nêŋ Nakaduŋ êlêm am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuŋ vibin

⁵ ek nêŋ yêlô avômena seka takatu ba amô balabuŋ vibin vê ek nambitak Wapômbêŋ anêŋ nali anônŋ.

⁶ *Ma môlô avômalô lonŋ buyaŋ lêk ubitak Wapômbêŋ anêŋ nali haviŋ. Ba intu Wapômbêŋ hêv Nakaduŋ anêŋ Lovak Mathenŋ halêm hamô alalôaniŋ kapôlônŋ lônŋ Lovak Mathenŋ êŋ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”*

⁷ Aêŋ ba môlô ma nali ma miŋ hatôm nê idum ku hamô alaŋsi vibin hathak lonbô ami. Ba intu Wapômbêŋ hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiŋ ek avômalô Galesia

* **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:12-14; Lom 1:3 * **4:6:** Lom 8:15-17

* **4:6:** “Aba” êŋ ma abô Alam ba anêŋ ôdônŋ nena ‘kamik’.

⁸ Sêbôk atu ba min oyala Wapômbên ami, ên ma ngôkba hamô hatôm môle nim alan. Ngôkba takên ma min wapômbên anên ami.

⁹⁻¹⁰ *Ma lêk môle osopa Wapômbên. Ma donjom Wapômbên da anên ku nena bôk havôn môle vê ba lêk ubitak yani anên ma min môle da unim auk ami. Ma aisê ka môle osopa Mose anên balabuñ hathak lonbô? Ayôn lukmuk lôk ku kapô lôk sondabên inin balabuñ ma êntêk osopa dena. Ku takên ma pulusikna lôk vaunena ma donjom havôn môle halehi bumalô inin auk pik hathak lonbô. Ba lemimhavin nôm takên imbitak môle nim alan esak lonbô e? Môle da.

¹¹ Yalen hik ya hathak môle. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba min hik anên ami.

¹² Aiyan thêlô, bôk yahabitak hatôm môle ma yahatak avômalô Israêl inin balabuñ. Ba intu yahalan hadên môle ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma min ôdô ya ami.

¹³ Môle oyala nena yahapôm lijin ma yahathôk ba yahanan Wapômbên anên Abô Mavi môn anên hadên môle.

¹⁴ Lijin ên hêv malain hadên môle ma donjom owa ya thô hatôm owa Wapômbên anên anela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma min ôvôlin dônim lôk ôpôlik hathak ya ami.

¹⁵ Yahayala katô nena môle hatôm nômbi malemim daluk vê ba nônem êndên ya. Lemimmavi ên lêk hasôn ba hi êsê?

¹⁶ Yahanan abô avanên hadên môle ma ôpôlik hathak ya eka?

* **4:9-10:** Lom 14:5; Kol 2:16

¹⁷ Nê takêṇ malenṇikilik ek môle nôlelik esak ya ma lemimimbiṇ i. Ma miṇ idum aêṇ ek môle nôleṇ nôle mavi êṇjêk i ami.

¹⁸ Avômalô ethak êv leṇṇimavi hadêṇ nê loṇ buyaṇ, êṇ ma mavi. Ma donṭom miṇ yahamô haviṇ môle ami, ma aisê ka môle uluviṇ ku êṇ ma ôêv lemimmavi hadêṇ nê auk kambom takêṇ?

¹⁹ Yenaṇ avômena anôṇ, ya hatôm avi atu ba hawa vovaṇ hathak loṇbô ek embathu endeba Kilisi êmô môle kapôlômim am.

²⁰ Môleṇnim auk haliṇ ya ba intu yaleṇhaviṇ yasôk yamô imbiṇ môle ek yatak abô lôklokwaṇ ma yanaṇ abô labali iyom.

Abô loṇ kapô hathak Sela lo Haga

²¹ Môle takatu ba udum ek nôle Mose anêṇ abô balabuṇ vibinṇ ma yahadum ek yanaṇ injik môle liṇ nena, “Môle oyala abô balabuṇ anêṇ loṇôndê anêṇ danṇ sapêṇ e?”

²² *Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaṇ, yani ma alaṇ mi. Ma avi ku Haga havathu yaṇ, yani ma avi lôk alaṇ.

²³ *Ma Haga havathu nakaduṇ hathak nê pik iniṇ loṇôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbêṇ bôk havak abô haviṇ Ablaham yôv.

²⁴⁻²⁵ Avi ju êntêk ma abô loṇ kapô hathak ik tabô lokwaṇju thô. Tabô yaṇ ma evak hêk dum Sainai hamô loṇ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alaṇsi vibinṇ. Ma avômalô Israel takatu ba êmô Jerusalem, thêlô êmô balabuṇ vibinṇ hatôm nê lôk alaṇsi takêṇ. Aêṇ ba

* 4:22: Stt 16:15; 21:2 * 4:23: Lom 9:7-9

tabô êṇ ma Haga ma Haga êṇ ma malak Jelusalem
bôlôn êntêk.

²⁶ *Ma tabô yaṇ ma avi atu ba alaṇ mi, êṇ ma
Jelusalem atu ba hamô malak leṇ ma yaṇi miṇ
hadum ku hamô alaṇ viḇiṇ ami. Yaṇi ma alalôaniṇ
wakatik.

²⁷ Hatôm bôk eto nena,
“O avi yamu, miṇ howa avômena ami,
ômô lôk lemmavi.
Ma o avi atu ba miṇ howa vovaṇ ek ombathu
avômena ami,
nêm yeṇ lôk lemmavi lôk lêlô,
ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bêṇ anôṇ
hamôṇ ek avi lôk anyô atu.” *Aisaia 54:1*

²⁸ *Aiyaṇ thêlô, Wapômbêṇ havak abô ba Aisak
habitak. Ma môlô lêk ubitak aêṇ iyom.

²⁹ *Ma okna yaṇ atu ba habitak hathak ṇê pik
iniṇ loṇôndê hêv vovaṇ hadêṇ yaṇ atu ba evathu
hathak Lovak Mathen. Lêk êntêk aêṇ iyom.

³⁰ Ma doṇtom Wapômbêṇ anêṇ kapyā hanan
aisê?

“Nakaduṇ yaṇ atu ba talêbô ma alaṇ mi tem enja
lambô anêṇ nômkama.

Ma yaṇ atu ba talêbô hamô alaṇ viḇiṇ ma mi.
Ba intu nêm avi êṇ lôk anêṇ nakaduṇ vê.” *Môṇ
Anôṇ 21:10*

³¹ Aêṇ ba aiyaṇ thêlô, alalô ma avi alaṇ atu anêṇ
nali. Ma miṇ avi lôk alaṇsi anêṇ nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuṇ

* **4:26:** Hib 12:22; ALK 21:2,10

* **4:28:** Stt 15:4-5; Lom 9:7

* **4:29:** Stt 21:9

¹ Kilisi hêv alalô vê hêk balabun ek balabun min eyabin alalô ami. Aên ba numin lôklokwan ek balabun min imbitak alalôani alañ esak lonbô ami.

² Nodanô! Ya Pol yahanan hadên môle nena nongothe unim kupik, ên ma Kilisi anên ku tem imbitak êtôm nôm oyan.

³ Ma yahanan hathak lonbô nena opalêla takatu ba engothe inin kupik, ma balabun anên ku min hama ami ma lôkmala denan ek nesopa lôkthô.

⁴ Aên ba ôpatu ba hasopa balabun ek imbitak thêthôn, ên ma hatôm hadabên yanida kisi hêk Kilisi anên wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi.

⁵ Ma dontom Lovak Mathen hadum ba alalô aêvhavin ba apôvin thêthôn atu ba aêv malenin hathak ek êlêm.

⁶ *Engothe kupik mena min engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhavin Yisu Kilisi ayê nena nôm oyan. Êvhavin ma nômbên ba hik anên anôn ma leninhavin avômalô vi.

⁷ Sêbôk ma môle olanvin mavi. Ma opalê intu lêk hathale môle thô ba ôêv yak hathak abô avanôn?

⁸ Auk ên min halêm anên ôpatu ba halam môle ami.

⁹ *Yis dokte iyom hatôm idum polom isin bên.

¹⁰ *Ma dontom yahayala nena môle ma Anyô Bên anên avômalô ba tem min nobalon auk yan ami. Ma opalê atu ba habulin môle nim auk tem enja anên vuli.

¹¹ Aiyar thêlô, avômalô doho eson nena yavatho auk nengothe kupik lon hatôm sêbôk ba ya-

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal 1:7

hasopa abô balabun. Ma donjom yahavatho auk nenjothe kupik lon, ên ma tem min avômalô takên nesan ya ami. Lôk yahalôk ek nenjothe kupik, ên ma yahêv alovalanansin atu ba avômalô êpôlik hathak vê.

¹² Ma nê takatu ba ibulin môlônim auk, ên ma mavi ek nenjothe inin kupik lôk nimbi thalôk vê imbin!

¹³ *Yenan aian thêlô, Wapômbên halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabun anên ku. Balabun min hayabin môlô hathak lonbô ami ba intu min nodenu kapôlômim bô esak lonbô ami. Mi. Lemim-imbin avômalô vi ba nônem i sa.

¹⁴ *Balabun sapên anên ôdôn ma donjom iyon nena,

“Lemimbin anyô yan êtôm lemhavein oda.” *Wok Plis 19:18*

¹⁵ Môlô hatôm avun yatap ba othan am mayaliv ba intu noyabin am. Yakô môlôda numbulin am.

Lovak Mathen anên lonôndê

¹⁶ Yahanan nena nosopa Lovak Mathen ek lemvimkupik anên thethanak min imbi alak imin môlô ami.

¹⁷ *Kapôlônin bô hapôlik ek Lovak Mathen anên auk ma Lovak Mathen hapôlik ek kapôlônin bô anên thethanak. Nôm ju ên ethak ik i aleba môlô min hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhavein ek nundum ami.

¹⁸ Ma donjom môlô lêk osopa Lovak Mathen anên abô ba intu min ômô abô balabun vibiin ami.

* 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Lom 13:9 * 5:17: Lom 7:15-23

19 *Kapôlônjin bô anêj bôk lo loj atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek walilinj lôk anyô lo avi malenjikilik ek i ma kobom mama lomaloma

20 lôk êv yen hadêj ngôkba lôk êbôk sininj ma ik vovak ba leninjmaninj lôk kapôlônjin kambom ba ethanj i ma leninjdanj ba idum palonj lôk enanj abô lôk vovak ek nembak i vose.

21 Ma malenjikilik hathak nômkama lôk inum wainj ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma havinj. Nôm takêj bôk yahananj hadêj môle yôv, ma lêk yahananj hathak lonjbô nena avômalô takatu ba idum aêj tem minj hatôm nimbitak nêyô Wapômbêj anêj lonj lôklinjak kapô ami. Mi anôj.

22 Ma donjom Lovak Mathenj anêj bôk lo loj atu ba hik anôj ma aêntêk. Leninjhavinj i lôk leninjnavi havinj i ma êmô yôhokna lôk êmô malinjaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêj i ma êmô batônj oyanj

23 lôk etauvinj i ma ipuki lonj. Ma balabunj la minj hêk kobom takêntêk êj lonj sinj ami.

24 *Ma Yisu Kilisi anêj avômalô bôk ik kapôlônjin bô lôk thethanjak takatu ba habi alak haminj i vônô hathak alovalanjañsinj.

25 Lovak Mathenj lêk hayabinj alalô ba intu nasopa vanjwam.

26 *Ma minj alalô nambôi lôk nambi anyô yanj la ek injik vovak ma leninjdanj ami.

6

Kobom mavi anêj ôdônj

* 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3

¹* Aiyaŋ thêlô, môleŋnim anyô hêvhaŋ te hadum kambom, êŋ ma môle takatu ba osopa Lovak Matherŋ nonaŋ abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak loŋbô. Ma oyabiŋ o ek miŋ êmbôv o ami.

²* Nônêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ sa. Êŋ ma hatôm hosopa Kilisi anêŋ balabuŋ.

³ Alalô lôkthô ma ŋê athêŋ mi. Ba intu anyô te hasoŋ nena yani anyô lôk athêŋ bêŋ, êŋ ma hasau yanida.

⁴ Anyô tomtom nêsô i ba neya ek leŋiŋmavi esak iniŋ kobom ma miŋ netatale anyô vi ami.

⁵* Aêŋ ba môlelôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o.

⁶* Ma nungwik anêm nômkama mavi sam êndêŋ kêdôŋwaga takatu ba êdôŋ môle hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

⁷* Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miŋ nosoŋ nena hatôm nosau Wapômbêŋ esak nômla ami. Mi anôŋ.

⁸ Ma ôpatu ba hapaliv kapôlôŋiŋ bô anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma ŋama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matherŋ anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁹ Alalô nandum ku lôklokwaŋ ma miŋ natak ku takêŋ ami ek naja anêŋ anôŋ mavi êndêŋ anêŋ waklavôŋ. Ba intu alalô miŋ kapôlôŋiŋ egiap ek nandum mavi lomalama ami.

¹⁰ Aêŋ ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêŋ avômalô sapêŋ. Ma nandum kobom êŋ

* 6:1: Mat 18:15 * 6:2: Lom 15:1 * 6:5: Lom 14:12 * 6:6:

1Ko 9:11,14 * 6:7: Lom 8:13

mathalalen êndên ôdôn takatu ba êvhavin.

Abô anên dan

¹¹ Môlô ôyê abô anên dan êntêk ba eto bêngbên ma yahato hathak yada yabahen.

¹² Nê takên êkô ek neja vovan esak Kilisi anên alovalanansin. Ba intu eyanda môlô ek nongothe unim kupik ek thêlô nêmbôi esak nômkama takatu ba hamô yain iyom.

¹³ Nê takatu ba êlôk hathak auk nengothe kupik, ma thêlôda min esopa balabun lôkthô ami. Ma donjom idum ek môlô nengothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athên lôkmanjin êndên i.

¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalanansin. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôn auk ên palin. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôn ya palin aên iyom. Aên ba yada tem yambôya esak alalôanin Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên alovalanansin iyom.

¹⁵ *Engothe kupik mena min engothe kupik ami, ên ma nôm oyan. Nômbên ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk.

¹⁶ Yôhok lôk nanêm kapôlônjin ni êndên avômalô takatu ba esopa abô ên, thêlô ma Wapômbên anên avômalô Israel anên.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yalenjinkupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takên ek min nêmalain êndên ya esak lonjbô ami.

¹⁸ Aiyan thêlô, Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm eyabin môlônim dahôlômim. Avanôn.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Wapômbên Anê Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a